

Гладуш В.А.,

завідувач кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор педагогічних наук, доцент

Інклюзивний освітній процес і волонтерство: досвід співпраці

Висвітлено досвід організації інклюзивної освіти на Дніпропетровщині. Представлено практику організації психолого-педагогічного супроводу інклюзивного освітнього процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, що здійснюється Дніпропетровським обласним методичним психолого-медико-педагогічним центром.

Презентовано волонтерський рух студентства ДНУ імені Олеся Гончара як одну із важливих форм надання соціальної допомоги в розвитку інклюзії в освітньому просторі регіону.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з порушеннями психофізичного розвитку, корекційний педагог, волонтерство, психолого-педагогічний супровід.

Постановка проблеми. Серед актуальних проблем освіти початку XXI століття вагомими є модернізація процесу навчання й виховання учнів з особливостями розвитку, їх підготовка до майбутньої діяльності. Сьогодні особливу увагу привертає інклюзивна освіта. У деяких країнах світу (США, Канада, Велика Британія, Австралія) ця форма навчання запроваджується з 70-х років XX ст. [2]. Основне завдання інклюзивної освіти – підтримка дітей, пізнавальні можливості яких істотно ускладнені різними вадами, які мають різноманітні хвороби, зокрема й інвалідність. Ця форма освіти в Україні з'явилася на вимогу суспільства і базується на положеннях Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Конвенції ООН "Про права інвалідів", Концепції розвитку інклюзивного навчання (2010), Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах" (2011) та Указу Президента України "Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні" (2011).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо запровадження та розвитку інклюзивної форми навчання в Україні досліджувалися та широко висвітлювалися в наукових працях В. Бондаря, А. Колупаєвої, І. Кузави, Т. Сак, В. Синьова, В. Тищенко та інших. Погляди науковців і практиків щодо означеної проблеми неоднозначні, що свідчить про її актуальність та необхідність подальшого вивчення.

Мета статті – представлення досвіду запровадження інклюзивного освітнього процесу на Дніпропетровщині, розкриття ролі волонтерства як однієї з важливих форм надання соціальної допомоги в розвитку інклюзії в освітньому просторі регіону.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психолого-педагогічній літературі та практиці поняття "інклюзія" й "інтеграція" дуже часто ототожнюються. На думку провідних вітчизняних дефектологів (В. Бондар, В. Синьов та ін.) це помилкове оперування поняттями. У дефектологічному словнику поняття "**інтегрована освіта**" розглядається як процес і результат навчання учнів з особливостями розвитку в загальноосвітньому середовищі у спеціальному класі за спеціальними програмами, творчо адаптованими методами й методиками навчання. У позакласній роботі створюються можливості для участі цих учнів у всіх сферах шкільної життєдіяльності нарівні та разом з рештою учнів навчального закладу. Ключовим фахівцем у навчальній діяльності є корекційний педагог, який створює для цього необхідні умови та надає відповідні педагогічні послуги.

Інклюзивна освіта передбачає включення учнів з особливостями розвитку до навчально-виховної роботи у звичайних класах загальноосвітньої школи. Відповідно до потреб і можливостей кожного школяра вчитель інклюзивного класу або інший спеціаліст (корекційний педагог), який має відповідний рівень кваліфікації, забезпечує гарантовану підтримку тим учням, які цього потребують, реалізує особистісно орієнтований підхід до організації їхньої навчальної діяльності. Важливою передумовою якісної освіти дітей, які навчаються за інклюзивною формою навчання, є пристосування школи (адміністрації, учителів, більшості учнів) до потреб і можливостей кожної особистості, створення умов психологічного комфорту в новому середовищі. Для надання допомоги передбачається посада асистента [2].

Обидві форми навчання мають право на існування, адже діти з особливостями розвитку так само, як і їхні здорові ровесники, мають конституційне право на рівний доступ до освіти, право розвиватися відповідно до своїх здібностей, брати участь у житті суспільства, використовувати свій інтелектуальний і творчий потенціал. Їх

успішна соціалізація та самореалізація мають бути забезпечені особливими способами побудови навчального процесу на основі корекції і компенсації фізичного та психічного розвитку, оптимального використання змісту освіти для виправлення недоліків розвитку процесів сприймання, уявлення, пам'яті, мовлення, мислення та емоційно-вольової сфери. Як стверджує академік В. Бондар [1], це важливе методологічне положення підтверджується всім попереднім досвідом навчальної діяльності спеціальних шкіл і має бути реалізоване в інтегрованій та інклюзивній освіті, якщо в цьому виникає потреба.

Упродовж останніх років ця проблема була однією із пріоритетних серед науковців. Так, у 2008–2013 роках Інститут спеціальної педагогіки НАПН України працював за Міжнародним канадсько-українським проектом "Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні". Проект реалізовувався в межах двох регіонів України: у Львівській області та в Криму. Пілотними навчальними закладами обрано дві школи – загальноосвітня школа № 95 м. Львова та школа-ліцей № 3 м. Сімферополя, які, відповідно до наказу МОН України, набули статусу експериментальних педагогічних майданчиків.

Основні цілі проекту: зміцнити спроможність пілотних закладів освіти та громадських організацій у розвитку інклюзивної освіти; розробити необхідну законодавчу базу та механізми впровадження моделі інклюзивної освіти для підтримки дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах та суспільстві; забезпечити постійну підготовку педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу/групи в загальноосвітньому просторі; формувати в суспільстві позитивне ставлення до людей із порушеннями психофізичного розвитку.

Проект закінчився, отримано перші здобутки, а саме: відкрилися нові можливості для дітей із порушеннями розвитку в реалізації життєвих планів; частково задоволені прагнення і сподівання батьків, які мають таких дітей, щодо їх місця в сучасному суспільстві; прийнято низку важливих документів законодавчого супроводу проекту; зроблено перші кроки щодо перебудови діяльності педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з організації інклюзивного навчання.

Утім виявилися і суттєві проблеми, зокрема такі: наявність стихійної інтеграції; психологічна неготовність педагогічних колективів, батьків здорових дітей, самих учнів прийняти в середовище дитину із проблемами розвитку; неповне забезпечення нормативно-правових та організаційно-фінансових умов для запровадження інклюзивного навчання; відсутність нормативних актів МОН України

щодо внесення змін до штатних розкладів навчальних закладів у зв'язку з уведенням до класифікатора професій нових спеціальностей (зокрема "асистент учителя"); відсутність архітектурної доступності та пристосування навчальних приміщень до потреб осіб з обмеженими можливостями здоров'я; вирішення питання організації підвезення учнів з обмеженими фізичними можливостями до навчальних закладів і додому спеціально обладнаними автобусами в супроводі відповідного персоналу; забезпечення інклюзивних закладів освіти спеціальною навчально-методичною літературою (програмами, підручниками, посібниками) з урахуванням контингенту дітей.

Нині освітяни всіх рівнів, як науковці, так і практики, намагаються усвідомити результати експериментальної роботи і всебічно обговорюють, діляться набутим досвідом, активно дискутують під час круглих столів, на семінарах і конференціях. Узагальнено висновки й рекомендації цих заходів можна сформулювати так: *реалізація ідеї інклюзивної освіти як однієї з провідних тенденцій сучасного етапу розвитку національної системи освіти жодною мірою не означає згорання наявної диференційованої системи спеціальної освіти; ефективне інтегрування можливе лише за умов постійного вдосконалення систем загальної середньої і спеціальної освіти; для реалізації подібних проектів потрібна виважена й ретельна підготовка, а саме: адаптація суспільства, створення мультидисциплінарної команди психолого-медико-педагогічного супроводу, посилення співпраці з батьками, формування позитивної атмосфери в освітньому середовищі.*

Цінним досвідом сьогодення Дніпропетровщини є результати роботи Комунального спеціального загальноосвітнього навчально-реабілітаційного закладу "Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр" (далі – ДОМППЦ), який очолює досвідчений дефектолог С. Васильковська.

Набутий досвід базується на результатах кропіткої повсякденної роботи з дітьми. У 2013/14 навчальному році в області нараховується 519 032 осіб до 18 років: 323 148 учнів і 195 884 дитини дошкільного віку [4]. Це на 20 496 осіб більше, ніж минулого навчального року. Порівняно з попереднім періодом кількість дітей дошкільного віку зросла на 10 743 осіб, а школярів – на 9 753. У містах проживає 377 137 дітей та шкільної молоді (збільшилось на 15 тис. порівняно з минулим роком), а у районах області – 141 895 (більше на 5,5 тис.). За статистичними даними медичних установ в області проживає 76 925 дітей і учнів із порушеннями ПФР (на 2 616 осіб більше, ніж минулого року): 51 843 учні та 25 082 дитини дошкільного віку, що становить 15 % від загальної кількості дітей і школярів до 18 років. Лідерами порушень в області

залишаються порушення мовлення (26 %), зору (23 %) та опорно-рухового апарату (23 %).

Із кожним роком зростає чисельність дітей та учнів із порушеннями психофізичного розвитку, які, за згодою своїх батьків, включаються до навчання й виховання в загальноосвітньому середовищі (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість дітей дошкільного віку та учнів, які, за згодою своїх батьків, включаються до навчання й виховання в загальноосвітньому середовищі

Навчальний рік	Дітей дошкільного віку	Дітей шкільного віку	Всього
2011-2012	8	32	40
2012-2013	20	151	171
2013-2014	14	209	223

У 2013/2014 навчальному році первинно така форма навчання запропонована 62 дітям (із 223): 56 школярам та 6 дошкільникам, а іншим дітям (161) рекомендовано продовжити навчання за такою формою.

Серед 223 дітей з особливими потребами 18 – із порушеннями слуху, 7 – із порушеннями зору, 17 – опорно-рухового апарату, 51 – із затримкою психічного розвитку, 126 – з легкою розумовою відсталістю, 2 – з помірною розумовою відсталістю.

Загалом у Дніпропетровській області функціонує мережа навчально-виховних закладів з інклюзивним навчанням (табл. 2).

Таблиця 2

Мережа навчальних закладів з інклюзивним навчанням у Дніпропетровській області

Загальна кількість навчальних закладів з інклюзивною формою навчання	Дошкільні навчальні заклади	Загальноосвітні школи
87	13	74 школи, (104 класи)

Відбір дітей та рекомендації для навчання за цією формою навчання здійснюється ДОМППЦ виважено й науково обґрунтовано. Так, упродовж 2013-2014 навчального року первинно виявлено 38 дітей (22 учнів і 16 дітей дошкільного віку), які успішно засвоїли програми різних типів спеціальних навчальних закладів та потребують подальшого навчання за програмою загальноосвітніх навчальних закладів. Спостерігається тенденція збільшення кількості дітей, які переведені до загальноосвітніх закладів (табл. 3)

Таблиця 3

Кількість дітей шкільного й дошкільного віку, які успішно засвоїли програми різних типів спеціальних навчальних закладів

Попередня програма навчання	Діти		Всього
	шкільн. віку	дошкільн. віку	
Програма для дітей з тяжкими порушеннями мовлення	9	5	14
Програми для дітей із затримкою психічного розвитку	14	10	24
Всього:	23	15	38

ДОМППЦ запроваджуються різні форми сприяння інклюзивному навчанню (табл. 4)

Таблиця 4

Форми сприяння інклюзивному навчанню, що запроваджуються ДОМППЦ

№ з/п	Види діяльності	Кількість заходів		
		ОПМПК	Р(М)ПМПК постійно діючі	Р(М)ПМПК на громадських засадах
1	2	3	4	5
1	Психолого-педагогічне вивчення	17	21	113
2	Консультації педагогів	74	15	214
3	Фаховий супровід навчання дитини	17	14	49
4	Участь у складанні ІНП	17	11	38
5	Складання індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю	12	9	4
6	Забезпечення навчальними посібниками, програмами	35	46	41
7	Корекційно-розвивальні заняття для дітей, які навчаються в інклюзивному класі	2	–	–
	Всього	174	116	459

Для оптимального запровадження інклюзивної форми навчання розроблена цілісна система, до якої входять:

- рівні та суб'єкти забезпечення інклюзивного навчання;
- алгоритм діяльності ДОМППЦ щодо втілення інклюзивної освіти в загальноосвітньому просторі;

- алгоритм дій щодо організації інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами в навчально-реабілітаційних центрах та загальноосвітніх навчальних закладах;
- ресурсні (опорні) центри інклюзивної освіти в Дніпропетровській області.

Окрім визначення навчальної програми, форм, методів навчання та інших складових, у разі потреби (а такі випадки досить часті), фахівці всіх ПМПК області здійснюють психолого-педагогічний супровід інклюзивного освітнього процесу, а саме: надають консультації керівникам, педагогам, асистентам педагогів освітніх закладів з інклюзивною практикою.

На сьогодні однією з провідних залишається проблема кадрового забезпечення. Високі результати в інклюзивному навчально-виховному процесі можна спостерігати лише там, де загальноосвітні заклади співпрацюють зі спеціальними, використовуючи їх потенціал: кадровий ресурс, матеріальну базу. Залишається відкритим питання щодо доцільності організації інклюзивного навчання дітям з помірною та легкою розумовою відсталістю, оскільки їх навчання потребує інших умов і методів педагогічної роботи. Так, традиційна класно-урочна система занять для них є складною, тому що навчальний матеріал не відповідає їхнім освітнім потребам. Організація навчання, соціальна та трудова адаптація цих дітей потребує іншого простору, ніж класна кімната. Окрім цього, у загальноосвітніх школах відсутня матеріальна база для здійснення професійно-трудової реабілітації розумово відсталих дітей [4].

Очевидним є факт провідної ролі саме корекційного педагога в організації та супроводі інклюзивної освіти. Ця категорія педагогічних працівників всебічно обізнана з особливостями порушень психофізичного розвитку дітей та зі специфікою індивідуальної педагогічної роботи з ними. Ситуація з дефектологічними кадрами на сьогодні складна. У звичайних школах їх взагалі немає, у спеціальних – поступово вирішується. За останні роки вагомий внесок у вирішення цієї проблеми на Дніпропетровщині зробив Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара. Для спеціальних закладів підготовлено 75 учителів-дефектологів, здійснено перепідготовлено близько 250 осіб з вищою педагогічною освітою.

Утім треба визнати, що натепер увесь тягар нововведення покладається на вчителів загальноосвітніх шкіл, які в переважній більшості недостатньо обізнані з методиками організації навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, що негативно впливає на ефективність кінцевого результату. Тому підготовка педагогічних кадрів до роботи в інклюзивних класах – одне із ключових завдань організації інклюзивної освіти.

Важливим заходом у роботі з підготовки педагогічних кадрів було введення МОН України для студентів, які навчаються за напрямом "Педагогічна освіта", вибіркової навчальної дисципліни "Корекційна педагогіка". Вивчення майбутніми педагогами загальноосвітніх шкіл цієї дисципліни сприяє формуванню загальних уявлень про корекційну педагогіку, її предмет, завдання, особливості розвитку учнів різних нозологічних груп, специфіку їх навчання, а також умінь надавати консультації батькам дітей з особливостями розвитку про можливості й умови їх подальшого розвитку. Сьогодні, на наш погляд, доцільним було б введення для майбутніх педагогічних працівників і вибіркової навчальної дисципліни "Інклюзивна педагогіка", що вже успішно запроваджена в навчальні програми педагогічних ВНЗ.

На Дніпропетровщині інклюзивна форма навчання запроваджується в понад тридцять навчальних закладах, тобто контингент дітей, охоплених таким навчанням, невеликий. Це свідчить, що освітяни й батьки дітей з особливостями розвитку до цієї форми освіти намагаються ставитися виважено та неупереджено. Звичайно, активно використовується набутий досвід експериментальних закладів, але зараз педагогічні працівники – в активному пошуку способів і засобів ефективної та якісної організації масової інклюзивної освіти.

На нашу думку, важливою умовою реалізації цього проекту є активне залучення до інклюзивного навчально-виховного процесу волонтерів-студентів як партнерів. Так, у 2013 році на кафедрі педагогіки та корекційної освіти ДНУ імені Олеся Гончара започатковано інноваційний проект "Волонтерство та інклюзія". Для цього встановлено тісну взаємодію з громадськими організаціями Дніпропетровщини, які опікуються організацією інклюзивного навчання дітей з особливостями розвитку. Це, перш за все, обласна благодійна організація "Ангел дитинства" (Н. Алексєєва), громадська організація "Особливе дитинство" (С. Мігульова), благодійний фонд "Дитинство за межею" (Л. Фролова), благодійна організація "Турбота і підтримка" (О. Скрягіна).

Активну волонтерську діяльність у ДНУ імені Олеся Гончара започатковано 2002 року. Від початку цей вид соціальної допомоги надавався вихованцям дитячих будинків, ветеранським організаціям. Тому принципи, форми й методи цієї діяльності на громадських засадах були відомі як науково-педагогічним працівникам, так і студентам.

Ініціатором нового проекту стала досвідчений фахівець у галузі соціальної педагогіки З. Бондаренко, заступник декана факультету психології з виховної роботи, кандидат педагогічних наук, доцент, керівник Центру соціальних ініціатив та волонтерства від часу його заснування. Проект має за провідну мету організацію

психолого-медико-педагогічного супроводу дітей, які навчаються за інклюзивною формою навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. На початковому етапі до волонтерської діяльності було залучено студентів, які навчаються за спеціальністю "Корекційна освіта". Робота проводиться у другій половині дня, тобто в часи самостійної підготовки. Волонтери, зазвичай, виконують функції асистента вчителя.

Як показала практика, це не проста й відповідальна ініціатива громадської та педагогічної активності. Для роботи необхідні, перш за все, високі особистісні риси: гуманність, співчуття, доброта, щирість тощо. 2014 року студенти-дефектологи 4-го курсу виконували функції асистентів у чотирьох школах Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська. Зараз географія значно розширена. Вирішуються питання щодо надання допомоги дітям з порушеннями психофізичного розвитку, яким рекомендовано індивідуальну форму навчання як у домашніх умовах, так і в школі.

Зміст волонтерської діяльності спочатку полягав насамперед у наданні кваліфікованої допомоги учням щодо виконання домашніх завдань у групах продовженого дня, формуванні в них важливо необхідних особистісних рис поведінки, відношення до навчальної діяльності.

Згодом сфера соціальної та педагогічної допомоги була суттєво розширена. Розпочалося формування в дітей з обмеженими можливостями здоров'я соціальних, комунікативних, трудових, громадянських, правових та інших компетентностей; залучення їх до різноманітних форм позакласної роботи, що дає їм можливість презентувати свої досягнення в різних видах діяльності (участь в оглядах художньої самодіяльності, виставках творчих і художніх виробів, спортивних змаганнях тощо).

За підсумками 2013/2014 навчального року студенти-волонтери досить успішно виконали визначені завданнями, про що переконливо свідчать відгуки педагогічних працівників шкіл та батьків дітей. Якщо спочатку інколи виникали думки про те, що неоплачувана робота не може бути ефективною, то нині є тверді переконання, що в цьому випадку гуманність і доброзичливість, доброта і співчуття переважають над економічними стимулами. За висловленням Я. Бондаренко (студентки 5-го курсу факультету психології), коли дивишся в очі цих дітей – забуваєш про матеріальне, а відчуваєш, що цій дитині вкрай потрібні твоя педагогічна увага, соціальна допомога, людська щирість і тепло душі.

Важливо зазначити, що майбутні вчителі, психологи отримують вагомий досвід навчальної, виховної, соціальної, організаторської роботи і досить успішно психологічно готують себе до майбутньої професійної діяльності. Нині переважна більшість студентів 5-го курсу спеціальності 7.01010501 "Корекційна освіта", які вже мають диплом бакалавра, працюють вихователями спеціальних навчально-виховних закладів м. Дніпропетровська.

Про перші враження, проміжні результати роботи студентів йшлося під час круглого столу "Волонтерство та інклюзія: здобутки і перспективи", який відбувся 5 грудня 2013 року за участю адміністрації ДНУ імені Олеся Гончара та міської влади, громадських організацій, студентського й волонтерського активу університету. Відбулося обговорення досвіду соціального партнерства щодо надання допомоги дітям з інвалідністю та можливостей поширення послуг дітям з особливими освітніми потребами в навчальних закладах міста, використання волонтерства як ресурсу соціально-педагогічної та психологічної допомоги дітям з інвалідністю, а також окреслено такі напрями діяльності на перспективу:

- залучення до громадської діяльності студентів інших педагогічних та гуманітарних спеціальностей, яким необхідний досвід роботи з дітьми всіх категорій у майбутньому, з метою посилення результативності проекту "Волонтерство та інклюзія". Для мотивування студентів зараховувати їм цю роботу як волонтерську педагогічну практику без відриву від навчання, що передбачається навчальним планом;
- розширення мережі загальноосвітніх закладів, що упроваджують інклюзивне навчання за допомогою волонтерської діяльності;
- спрямування зусиль на досягнення системного характеру діяльності; обговорення досягнутих проміжних результатів на семінарах і нарадах центру, презентування передового досвіду в освітянській пресі;
- установлення взаємодії волонтерів з батьками дітей з особливостями розвитку, що створить нові можливості для волонтерської діяльності в якості асистента вчителя, а також з метою кращого вивчення індивідуально-психологічних особливостей учнів, урахування цього в навчально-виховній роботі;
- наповнення волонтерської діяльності новим інноваційним змістом відповідно до особистісних потреб учнів, зокрема – розширення її видів.

Висновки. Таким чином, практичний досвід кафедри педагогіки та корекційної освіти ДНУ імені Олеся Гончара переконливо свідчить, що волонтерська діяльність студентства за умови її ефективної організації і належної спрямованості є нереалізованим резервом соціально-педагогічної допомоги закладам освіти в запровадженні інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен / В. І. Бондар // Рідна школа. – 2011. – № 3 (березень) – С. 10–14.
2. Бондар В. І. Чи приживеться північноамериканська модель інклюзії в Україні / Бондар В. І., Синьов В. М., Тищенко В. В. // Рідна школа. – 2012. – № 8–9 (серпень–вересень) – С. 20–25.
3. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова. – К. : МП "Леся", 2011. – 528 с.
4. Інформаційний звіт про роботу Комунального спеціального загальноосвітнього навчально-реабілітаційного закладу "Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр" за 2013–2014 н.р. – Дніпропетровськ : ДОМППЦ, 2014. – 58 с.

Гладуш В. А. Інклюзивний освітній процес і волонтерство: досвід співпраці

Освітній досвід організації інклюзивної освіти в Дніпропетровській області. Представлена практика роботи по організації психолого-педагогічного супроводження інклюзивного освітнього процесу в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах, здійснювана Дніпропетровським обласним методичним психолого-медико-педагогічним центром. Автор приєднується до позиції: оскільки в суспільстві існує потреба в цій формі освіти, вона має право на розвиток, але не в шкоді системі спеціальної освіти України, яка сформувалася за довгий час і має вагомі досягнення в навчанні і вихованні дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Сьогодні очевидні проблеми в організації інклюзивної освіти, тому важливим є пошук нових резервів, одним з яких може стати волонтерська допомога. Волонтерський рух студентства ДНУ імені Олеся Гончара має перший позитивний досвід в цій сфері, що сьогодні потрібно узагальнювати і розвивати.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з порушеннями психофізичного розвитку, корекційний педагог, волонтерство, психолого-педагогічне супроводження.

Gladush, V.A. Inclusive Education Process and Volunteering: the Experience of Cooperation

The experience of inclusive education in the Dnipropetrovsk region is covered in the article. The author draws reader's attention to the practical work on the organization of psycho-pedagogical support of inclusive education process in kindergartens and schools, conducted by specialists of the Dnipropetrovsk regional methodical psychological medical pedagogical center. The author adheres the following position: as the society is in need of this form of education, it has the right for development, but not at the expense of special education in Ukraine, which has been evolving for a long time and has achieved significant achievements in education of children with special mental and physical needs. Today there is obvious thrashing of inclusion, so it is important to support the search for new reserves, one of which can become volunteers' assistance. The volunteer movement of student of Dnepropetrovsk National University named after Oles Gonchar has the first positive experience in this area, and it is of great importance to consolidate and develop it.

Key words: inclusive education, children with impaired mental and physical development, correctional educator, volunteering, psychological and educational support.